

Ks. Andrzej Hanich

Książ infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski Śląska Opolskiego (1945–1951)

Opole 2012, t. 1, ss. 178.

Ks. Bolesław Kominek. Wspomnienia i dokumenty pastoralne pierwszego administratora apostolskiego Śląska Opolskiego (1945–1951)

Zebrał, opracował i przypisami opatrzył ks. Andrzej Hanich

Opole 2012, t. 2, ss. 707.

Książ dr hab. Andrzej Hanich, pracownik naukowy PIN – Instytutu Śląskiego w Opolu opublikował dwutomowe dzieło stanowiące koronę jego pracy naukowej. Pierwszy tom nosi tytuł: *Książ infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski Śląska Opolskiego (1945–1951)*, Opole 2012, a drugi stanowi publikację omówionych w pierwszym tomie źródeł, pt.: *Ks. Bolesław Kominek. Wspomnienia i dokumenty pastoralne pierwszego administratora apostolskiego Śląska Opolskiego (1945–1951)*.

Rozprawa naukowa dotyczy działalności Ks. inf. Bolesława Kominka na terenie opolskiej administracji apostolskiej, w trudnym misyjnym czasie, po II wojnie światowej. Celem rozprawy, jak zaznacza autor, uściślając przy tym główny problem swojej pracy, jest próba odpowiedzi na pytanie: Jak przebiegało życie i działalność ks. infułata Bolesława Kominka jako pierwszego rządcy administratury apostolskiej Śląska Opolskiego?

Na podkreślenie zasługuje fakt, że mimo iż jest to praca naukowa, przeznaczona jest nie tylko dla wąskiego grona specjalistów, ale dla każdego, kto chciałby zapoznać się z historią czasu powojennego, jak również przybliżyć sobie fragment życia ks. Kominka oraz zapoznać się ze źródłami.

Najważniejsze, że praca została przyjęta przez historyków pozytywnie, co widać we fragmentach recenzji ks. prof. Józefa Swastka i prof. Michała Lisa.

Odtworzenie życia i działalności ks. infułata Bolesława Kominka, przynajmniej w tym stopniu, w jakim to możliwe, wydaje się przedsięwzięciem koniecznym. Chodzi o to, by czas nie zatarł w pamięci zarówno samej osoby, jak i dokonań tego wspaniałego i zasłużonego dla administratury apostolskiej polskiego rządcy. To, że został w swoim czasie skazany przez czynniki rządowe na opuszczenie opolskiej administracji apostolskiej i jeśli nie na zupełne zapomnienie, to przynajmniej na pomniejszenie jego zasług, w świe-

tle zachowanych akt staje się dziś bardziej zrozumiałe i oczywiste. Ksiądz B. Kominek swoją działalnością i przedsiębiorczością burzył plany polskich komunistów zmierzających do ateizacji ziem zachodnich i północnych Polski, traktowanych przez czynniki rządowe jako poligon doświadczalny do ateizacji pozostałych ziem polskich. Doświadczył przymusowego usunięcia z Opola 26 stycznia 1951 r. Przez kilkanaście dni był przetrzymywany w odosobnieniu w klasztorze Benedyktynów w Lubiniu koło Kościana. Niebawem pozwolono mu wyjechać i zamieszkać w Krakowie, ale z zakazem obejmowania jakichkolwiek oficjalnych stanowisk i bez możliwości kontaktu z opolskim duchowieństwem. Stolica Apostolska, na prośbę prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego, dążącego do stabilizacji ustanowionych na ziemiach zachodnich i północnych kościelnych jednostek administracyjnych, mianowała 26 kwietnia 1951 r. ks. Kominka biskupem tytularnym Sophe z przeznaczeniem na administratora apostolskiego we Wrocławiu. Sakrę biskupią przyjął bez rozgłosu 10 października 1954 r. w prywatnej kaplicy biskupów przemyskich z rąk bpa Franciszka Bardy, bpa Wojciecha Tomaki i bpa Franciszka Jopa. Wydarzenia październikowe pozwoliły mu 16 grudnia 1956 r. odbyć uroczysty ingres do Katedry Wrocławskiej.

Aby zrealizować postawiony sobie cel, Autor bardzo rzetelnie przebadał istniejące dotychczas zasoby archiwalne, znajdujące się w Archiwum Kurii i Diecezji Opolskiej, gdzie przestudiował dość dokładnie zespół archiwalny: Listy pasterskie, referaty, orędzia, odezwy, komunikaty i okólniki ks. inf. B. Kominka. Przebadał też zasoby Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu. Uzupełnieniem zawartości źródeł była istniejąca bogata literatura przedmiotu, jak np. prace Kazimierza Doli: *Kościół katolicki na Opolszczyźnie w latach 1945–1965*, „Nasza Przeszłość” 1965, t. 22, s. 69–112; Józefa Liszki: *Wkład Kościoła w proces tworzenia się nowego społeczeństwa w diecezji opolskiej w latach 1945–1951*, Lublin 1971; Alojzego Sitka: *Problem przejmowania kościołów ewangelickich przez katolików na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej*, Opole 1985; tenże, *Organizacja i kierunki działalności Kurii Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego w latach 1945–1956*, Wrocław 1986; Jana Kopieca: *Dzieje Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim*, Opole 1991; tenże, *Ksiądz Bolesław Kominek o swoim opolskim okresie*, w: *Słowo nieskowane. Księga jubileuszowa dla ks. Jana Kruciny*, red. A. Nowicki i J. Tyrawa, Wrocław 1998; tenże, *Kardynał Bolesław Kominek jako administrator apostolski w Opolu w latach 1945–1951*, w: *Wokół Orędzia. Kardynał Bolesław Kominek – prekursor pojednania polsko-niemieckiego*, red. W. Kucharski i G. Strauchold, Wrocław 2009; Aleksandry Trzcielińskiej-Polus: *Kardynał Bolesław Kominek – orędownik pojednania polsko-niemieckiego*, w: *Śląsk w myśli politycznej i działalności Polaków i Niemców w XX wieku*, cz. 1, red. D. Kisielewicz i L. Rubisz, Opole 2001, s. 87–97.

Dzięki odpowiednim metodom Autor mógł stworzyć strukturę pracy dostosowaną do jej tematu i celu nakreślonego we wstępie. Dały mu one także możliwość sformułowania słusznych wniosków końcowych.

Poniesiony trud badawczy zaowocował pracą składającą się z czterech rozdziałów. W pierwszym Autor swoją uwagę badawczą skupił na przedstawieniu sytuacji Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim po zakończeniu II wojny. W rozdziale drugim Autor skupił się na kwestii erygowania nowej struktury kościelnej na Śląsku Opolskim i ustanowienia ks. Bolesława Kominka pierwszym administratorem apostolskim. Ukazana została kluczowa rola Prymasa Hłonda, specjalne pełnomocnictwa, jego postulaty jeszcze przed zakończeniem konferencji w Poczdamie. Trzeci rozdział to przedstawienie działalności pasterskiej ks. Bolesława Kominka w świetle zachowanych dokumentów pastoralnych. Omówiona została posługa słowa mówionego i pisanego. Ks. Bolesław Kominek troszczył się nie tylko o odbudowę kościołów po zniszczeniach wojennych, ale dbał także o zintegrowanie ludności, troszczył się o duchowieństwo. Ostatni rozdział to opis zaostrożenia się antykościelnej polityki władz komunistycznych, której efektem było zdjęcie ze stanowisk wszystkich administratorów apostolskich ziem zachodnich i północnych.

Całość podjętego badania zamyka zakończenie, które zawiera krótkie streszczenie pracy, wyniki badań, zestawienie źródeł i opracowań, wykaz skrótów, indeks osób i nazw miejscowości.

Drugi tom to efekt solidnej i drobiazgowej kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Diecezji Opolskiej, gdzie w zespole archiwalnym: *Listy pasterskie, referaty, orędzia, odezwy, komunikaty i okólniki ks. inf. B. Kominka, pierwszego administratora apostolskiego (1945–1951)*, odnalazł istotne dokumenty: 41 okólników, 12 odezwy, 6 orędzi, 5 listów do księży oraz sióstr zakonnych, 6 komunikatów, 7 listów pasterskich, 4 referaty, 5 sprawozdań, dwie instrukcje i pouczenia pasterskie oraz pojedyncze artykuły prasowe, apele, kwestionariusze ankietowe, podziękowania, rozporządzenia, wskazania dla księży, zalecenia i informacje dla księży. W celu znalezienia pełnej dokumentacji Autor sięgał także do takich źródeł, jak: „Wiadomości Urzędowe Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego” z lat 1945–1951 oraz (fragmenty wspomnień) w opublikowanej pod redakcją ks. prof. Jana Kruciny spuściznie pośmiertnej kard. Bolesława Kominka pt. *W służbie „Ziem Zachodnich”* (Wrocław 1977).

Pod względem metodologicznym książka nie budzi zastrzeżeń. Każdy z dokumentów został zaopatrzony pełnym aparatem krytycznym. Na szczególną uwagę zasługują odpowiednio przygotowane przypisy źródłowe i krytycyzm w doborze kolejności przedstawianych materiałów. Daje się zauważyć profesjonalnie wykonaną korektę, redakcję techniczną i sformatowanie tekstu. Walorem książki jest także komunikatywny i żywy język.

Książka posiada także wady, wydaje się niepotrzebne wyjaśnianie pojęć „wikariusz” (s. 6. 55) czy „duszpasterz” (s. 34), czy dwukrotne umieszczenie *Kodeksu Prawa Kanonicznego* najpierw w źródłach (s. 157), a następnie w literaturze (s. 160), czy książki Kardynała Kominka *W służbie „Ziem Zachodnich”* w źródłach (s. 157) oraz w literaturze (s. 160).

Książka stanowi cenne dzieło przedstawiające trud duszpasterski pierwszego administratora apostolskiego Śląska Opolskiego ks. inf. Bolesława Kominka. Autor odznacza się doskonałym opanowaniem metod badawczych w zakresie historii. Książkę można polecić jako lekturę nie tylko dla historyka, ale dla każdego, kto chce poznać dziedzictwo archidiecezji wrocławskiej.

Ks. Norbert Jerzak